

רק לזעירי שראוה נסתרה ותו לא. (שיטה מקובצת).
 עוד יש לפרש (על פי הגמרא ביבמות פח: ופסק הרמב"ם סוף פי"ג מהל' עדות ופי"ב מהל' גרושין), שאומרת כן כדי שאפילו נשאל לו ויכחיש – לא נאמינהו, שכיון שהוא קרוב משפחה לה, והקרוב מפסולי עדות הוא, אין בכוחו להכחיש עדותה, שכל מקום שהאמינה תורה עד אחד, הרי כאן שנים. ואם היה זה עד כשר, היינו חוששין לו כשמעיד נגד עדות אשה, כדברי הרמב"ם (ויש בדבר מחלוקת גדולה בראשונים – ע' ביבמות קיז: ולהלן ריש דף יד). ואין אתה מוצא קרוב הפסול לעדות שאינו אסור עליה באיסור ערוה, אלא הוא. (זכר יצחק עב, ד. וצ"ב לפי"ז למה לא נקט 'אחי אבא').

*

'לישנא מעליא, כדכתיב: אכלה ומחתה פיה...' –
 תאות האכילה ותאות המשגל אחיות הנה... וזה מביא לזה, כמו שאמרו (ברכות לב.) 'מלא כריסי זני בישוי', (ובסוטה:) 'הרבה יין עושה', (ובפרק תפילת השחר:) 'לא תרוי ולא תחטא' (ובקידושין מ.) 'דעביד הא אכיל הא' – כי הכל אחד. ומכונה גם כן בשם אכילה כי אם הלחם אשר הוא אוכל; אכלה ומחתה פיה, ובדברי רז"ל בכתובות 'אוכלת עמו לילי שבת'...
 ותיקון תאות אכילה קודמת אל האדם, שהיא הקלה גם כן קצת אצלו, וממנה ימשך אל תיקון תאוה השניה...'. (מתוך קונטרס 'עת האוכל' לר"צ הכהן מלובלין. וע' לו ב'תקנת השבים' עמ' 661 ועוד רבות בספריו.

ע"ע: תולדות יעקב יוסף – לך, דף יז ע"ג).

*

'אפילו הדיבור עם חבריו בשוק, צריך להיות בדחילו ורחימו, מפני שהדיבור הוא על ידי אותיות, וכמו שאמר הבעל-שם-טוב ז"ל, ראוה מדברת עם אחד בשוק – שראוי להיות דיבורו עם האחד מיוחד וכו'. (אור הגנוח – פקודי)

דף יד

'הא נמי כדיעבד דמי' – משמע שאינו 'דיעבד' ממש אלא כדיעבד. ופירש הראב"ד משום שאינה אלא ארוסה ועדיין מחוסרת כניסה לחופה. והר"ן כתב שאמנם לענין הוצאתה מהארוס דיעבד ממש הוא אך לענין הכשר הולד אינו דיעבד, ומ"מ כדיעבד הוא משום שאם נאסור העובר כספק-ממזר, אף הוא לבו נוקפו ופורש ממנה. או גם נחשב הולד עצמו כדיעבד בכך שנאסור אותו מלבוא בקהל.

'אמר להן רבן גמליאל: קבלנו עדותכם. אבל מה נעשה, שהרי גזר רבן יוחנן בן זכאי שלא להושיב בית דין על כך...' – משמע שאף לשיטתו אם עברה ונישאה לכהן – לא תצא, אלא שאין מושיבין ב"ד להתיר לכתחילה. וכן פסקו הרמב"ם והשלחן ערוך. ומכאן מקור דבריהם. (עפ"י ר"ן ועוד; בהגר"א אה"ע ב,ה)

(ע"ב) 'ממזר צווח וחלל שותק איכא בנייהו...' – התוס' מפרשים שיש כאן שתי נפקותות נפרדות; לתנא קמא פסול בשתיקה בין בחלל בין בממזר ולרבי מאיר אין פסול אלא שותק-ממזר וכד'

ולא שתוק-חלל. ורבי שמעון בן אלעזר אמר בשמו להפך, רק שתוק-חלל פסול ולא שתוק-ממזר. ועוד זאת, לרשב"א אם קוראים לו ממזר וצווה - פסול (עתוס' שפירשו מאין דייקו כאן), ולתנא קמא כשר. ויש מפרשים באדם אחד; מי שכשקוראים לו ממזר הוא צווה ומכחיש וכשקוראים לו חלל הוא שותק - לתנא קמא פסול, מתוך צווה בזה ושותק בזה משמע שמודה. ותנא קמא דרבי מאיר מכשיר בכל שתיקת חלל, ורשב"א מחלק בין ששותק בכל ובין צווה בזה ושותק בזה, שפסול.

*

'כל אלו שאמרו על שתיקתן שהן פסולים, לא אמרו אלא בדורות הראשונים, שהיו בית דין נזקקין לאחרות שאדם מחרף את חברו, כגון הקורא לחברו עבד - יהא בנידוי. ממזר - סופג את הארבעים. וזה ששתק ולא צווה לבית דין - כבר הודה. אבל עכשיו השותק על המריבה, הרי הוא משובח, אלא אם כן קורין לו שלא בשעת מריבה'. (השגות הראב"ד - הל' איסורי ביאה יט, כב. ומובאת דעה זו ברמ"א - ע' אה"ע ב, ד. וע"ע חפץ חיים הלכות לשה"ר ז, באר מים חיים אות ג).

דף טו

ציונים והערות

'ספק נפשות להקל' - בטעמי הדין, ע' במובא בבבא-בבא-בבא נ (חוברת לא).

'לא צריכא דאיכא תשעה ישראלים וכנעני אחד ביניהם דהוה ליה כנעני קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי' - בספרי חכמים אחרונים ראשי הישיבות, דנו על שתי אפשרויות של הבנה בגזרת הכתוב של 'קבוע'; יש להבין שבמקום קבוע לא נאמר דין 'הלך אחר הרוב'. ואפשר גם להבין שבכל ספק במקום הקביעות, גזרת הכתוב לראות את המצב כמחצה על מחצה ממש, כאילו אין כאן מציאות של 'רוב'.

חקירה זו נוגעת בין השאר לספקותיו של הפרי-מגדים (יו"ד קי, בשפתי דעת סקי"ד), האם במקום 'קבוע' מועיל ספק-ספקא, או שמא כיון שיש אומרים שספק-ספקא מועיל מדין רוב, שוב אינו מועיל ב'קבוע'. וכן הסתפק אם הולכים אחר 'חזקה' ו'קרוב' במקום הקביעות, שהרי כח ה'רוב' עדיף מהם, ואעפ"כ אמרה תורה שאין ללכת אחריו במקום הקביעות.

ואם ננקוט כמו הצד השני, שגדר דין קבוע הוא לראות את התערובת כמחצה על מחצה, אין זה שייך אלא לדין רוב התלוי בכמות, ולא לשאר ראיות ודינים. - ע' בכל זה ב'שערי ישר ד, א ו (= הוכיח כצד השני); קובץ שיעורים - כתובות מ (= בשם הגר"ח, כצד הראשון); בית ישי - נג (= שתי הגדרים נכונים, כל אחד כלפי דין אחר שיש ב'רוב' - הבירור וההנהגה).

עוד ביסוד דין קבוע - ע' בשיעורי ר' שמואל קדושין נ: (= חקירה בדין 'קבוע' ברובא דליתא קמן, שאין זה רוב התלוי במספר אלא בטבע (וע"ע בקוב"ש - ב"ב כג); שו"ת שבט הלוי ח"ב מא. וע"ע במובא בחולין צה (חוברת עז) מהגר"נ גולדברג שליט"א; סנהדרין עט (חוברת מג); נזיר יב (חוברת א).

(ע"ב) 'ושמואל אמר לפקח עליו את הגל. ומי אמר שמואל הכי...'. - ע' בשיטות הראשונים והסבר הענין במובא ביומא פד (חוברת קכח).

איש עד שתביא ראיה לרביה, ודינה במנה או בלא-כלום – תלוי במחלוקת החכמים בכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה, כדלעיל יא.
והלכה כרבן גמליאל שנאמנת, וכחכמים שכתובת מוכת עין מנה (רי"ף וש"פ).

ב. ראוה מדברת בסתר עם אחד ואמרו לה מה טיבו של איש זה – איש פלוני וכהן הוא (= מיוחס) לדברי רבן גמליאל ורבי אליעזר נאמנת וכשרה לכהונה, ולרבי יהושע אינה נאמנת. כן דעת זעירי. אבל רב אסי אמר שאף לרבי יהושע נאמנת לומר לכשר נבעלתי, ולא אמר רבי יהושע אלא כשידוע לנו שנבעלה. או כשנכנסה עמו למקום שסתמו לזנות, שמוחזק שנבעלה. והסיקו דברי רב אסי בתיובתא.
א. כתב מהרי"ק: לא בכל יחוד אסר רבי יהושע, אלא כשרגלים לדבר שלשם זנות נסתרה, כגון שראום בתחילה מדברים יחד מעניני תפלות.
ב. אם אמרה לא נבעלתי – לדברי הכל נאמנת, והנידון הוא רק כשאמרה נבעלתי ולכשר נבעלתי.
(תוס' עפ"י גמרא טז.).

אמר רבי יהושע בן לוי: לדברי המכשיר מכשיר אפילו ברוב פסולים (שסובר העמד אשה על חזקתה. רש"י). לדברי הפוסל פוסל אפילו ברוב כשרים. וכן סייעו מהברייתא.
אעפ"י שכשידענו שנבעלה צריך לכתחילה שיהיו רוב כשרים, כדלהלן, בראוה מדברת אין צריך. (ע' אה"ע ו, יז; אגרות משה אה"ע ח"ד מא).
וכן לענין 'ברי'; אעפ"י שמצריך רבן גמליאל טענת ברי כשיודעים שנבעלה, אך בראוה מדברת מכשיר אפילו ללא 'ברי'. (כן הוכיח בשו"ת אגרות משה אה"ע ח"א כד, א).

ג. לרבן גמליאל ורבי אליעזר נאמנת לומר מכהן נעבערתי ולרבי יהושע אינה נאמנת. לדברי רבי יוחנן, הכשיר רבן גמליאל אף את הבת לכהונה (או אם זכר הוא, בתו או אלמנתו כשרות לכהונה. רש"י). ורבי אלעזר אמר: לא הכשיר אלא את האם משום חזקת כשרות שיש לה, אבל לא את הבת.
אף לרבי יוחנן שהכשיר הבת לכהונה, אין הולד ראוי לעבודה משום שאין ידוע מי הוא אביו. (ודין זה מדרבנן הוא והסמיכוהו על הכתוב. יבמות ק:).

הלכה כרבי יוחנן, שרבו של רבי אלעזר הוא. וגם אבא שאול סובר כדבריו בקדושין עד. (רי"ף).
כאמור לעיל, לדברי המכשיר מכשיר אפילו ברוב פסולים ולדברי הפוסל פוסל אפילו ברוב כשרים – כדברי רבי יהושע בן לוי. והורה שמואל (יד). שלכתחילה אין לעשות מעשה ולהכשיר האשה לינשא אלא כשרוב כשרים אצלה, אבל בדיעבד (כאשר נתקדשה כבר, או כאשר הנידון הוא לפסול את הולד לבוא בקהל) – כשר אפילו ברוב פסולים.

אם אינה טוענת שבעלה כשר – נפסלה לכהונה, ורק משום טענת 'ברי' הכשיר רבן גמליאל.
(כן מבואר בגמרא יד.). ובנוסף לטענת 'ברי' צריך שיהא לה 'מיגו' או כששייכת סברת 'בודקת ומזנה' – לאפוקי אנוסה. (עפ"י תוס' שם).
ואולם גם כשאינה טוענת 'ברי' נאמנת אם רוב כשרים אצלה ויש 'תרי רובי', כגון רוב העיר ורוב סיעה העוברת, שאז אין לגזור משום 'קבוע'. ואף רבי יהושע מודה בזה (כדלהלן טו. ובתוס').
ויש אומרים שלכתחילה צריך תרי רובי גם בטענת ברי (ע"ש בתוס' סד"ה כמאן – לרב חייא בר אשי בשם רב; רמב"ם איסור"ב יח).

דף יד

- כא. א. ארוסה שהיתה מעוברת ואין ידוע ממי, מה דינה ודין הנולד?
ב. איזוהי 'אלמנת עיסה' ומה דינה?

א. מסופר בגמרא על ארוסה שעירבה והכשירה רב יוסף מפני שהארוס והארוסה מודים שניהם שנתעברה ממנו (ועל כן אפילו לרבי יהושע יש להכשיר האם והבת). ועוד, הלא הלכה כרבן גמליאל שנאמנת לומר לכשר נבעלתי. [ואעפ"י שלמעשה יש להחמיר כשרוב פסולים אצלה שאינה נאמנת (עכ"פ כשאין הארוס מודה), בדיעבד אין לאסרה על הארוס].

לפי דעה אחת בסוגיא ביבמות (ט-ע), לדברי רב הולד ממזר – [כלומר ספק-ממזר. ע' קדושין עה]. ולדעה אחרת, לא פסל רב אלא כאשר הארוסה דומה (= חשודה בניאוף). ולפי לשון אחרת יש חילוק אם ידוע שהארוס בא עליה או אין ידוע. ע"ש חילוקי דינים ושיטות הפוסקים.

ב. 'אלמנת עיסה' היא אשה שהיתה נשואה לספק-פסול שנטמע במשפחה. רבי יהושע העיד שהיא כשרה לכהונה, אם משום שאשה שנישאת בודקת ונישאת, או אף כשהדבר מסופק ואינו ידוע, יש להכשיר משום ספק-ספקא (בצירוף חזקת כשרות שיש לה מקודם שנישאה. עתוס'). רבן גמליאל אסר (לכתחילה. פוסקים), משום שאינה טוענת 'ברי' (רבא).

לפירוש אחד ברש"י, מדובר שהיתה נשואה לספק-חלל, כגון שהיה בן לכהן שנשא ספק-גרושה-ספק-אלמנה (שזרק לה בעלה גט, ספק קרוב לו ספק קרוב לה, ואח"כ מת). וקראו לה 'ספק ספקא' משום שהיא באה מחמת בן של אשה שלא נאסרה אלא מספק. פירוש אחר הביא רש"י מר"י טוב עלם, אלמנה לאיש שהיה ספק-ספקא, כגון שהיה ספק אם הוא בן של ספק-גרושה-ספק-אלמנה או בן של כשרה.

לפירוש התוס' (וכן נקט הר"ן לעיקר הפירוש), היא אלמנה שהיתה נשואה למשפחה שנתערב בה ספק-חלל אחד או כמה ספקי-חללים, שכל אחד מבני המשפחה יש עליו ספק שמא הוא הספק-חלל שנתערב.

נתערב שם ספק-פסול, שכשקוראים לו פסולו הוא שותק – לתנא קמא, אלמנתו פסולה, (שלכך הוא שותק, כי סבור שאם יצווח יבררו הדבר ויפסלוהו וכשהוא שותק אין פוסלים אותו. עפ"י תוס'). לא העיד רבי יהושע להכשיר אלא מי שאנו מכירים את ספקו, כנ"ל. ורבי מאיר פוסל בספק-ממזר או ספק-נתין או ספק-עבד ששותק, אבל ספק-חלל ששותק – כשר, שלא איכפת לו בקריאתו של זה, מאחר ואינו פסול-קהל. רבי שמעון בן אלעזר אמר משום רבי מאיר (וכן היה רבי שמעון בן מנסיא אומר כדבריו. וכן אמר רבי יוסי בברייתא), שתוק-חלל פסול (שלכך הוא שותק, כדי שלא יבררו ויאמתו הדבר), אבל שתוק-ממזר כשר (כי אינו רואה צורך לצווח, שאומר, לממזר יש קול, שמכירים ישראל ממזרים שביניהם).

קוראים לו ממזר, וצווח – לרשב"א משום רבי מאיר, פסול, ולתנא קמא כשר.

שתוק-חלל או שתוק-ממזר, די לו בבדיקה להכשירו, שלא גרע ממשפחה שקרא עליה ערער, שמועילה לה בדיקה. (רמב"ם; ר"ן).

בת עיסה – ע' בקדושין עה.

דף טו

כב. א. תינוקת שנאנסה ואין ידוע אם היה האנס מפסולי-יוחסין – מה דינה לכהונה?

ב. האם הולכים אחר הרוב ליוחסין?

ג. כל קבוע כמחצה על מחצה דמי – האם אומרים כן גם לקולא, ולמאי נפקא מינה?

ד. תינוק הנמצא מושלך בעיר שדרים בה ישראלים ונכרים – מה דינו לענין ההלכות השונות?

א. רבי יוסי מסר שרבי יוחנן בן נורי התיר לתינוקת שנאנסה ליד העין להינשא לכהונה – אם רוב אנשי העיר משיאין לכהונה. והביאו בשם רבי אמי ורבי חנינא, שצריך שיהיו שם שני 'רוב' – שרוב אנשי העיר ורוב אנשי הסיעה העוברת שם כשרים, אבל ב'רוב' אחד גזרו חכמים אטו קבוע [שאם באה היא אליו, כיון